

Juryrapport Henrietta ten Harmsel

Bij het vertalen van gedichten – bij uitstek ‘schone letteren’ dus – zal in de boezem van de vertaler altijd een spanning optreden tussen het streven naar accuratesse en de wens in de doeltaal ook echte poëzie, een gaaf taalkunstwerk, te doen ontstaan.

Die spanning doet zich in verhevigde mate voor, wanneer de vertaler – vertaalster in ons geval – zich ten doel heeft gesteld een extreem lang 17e-eeuws Nederlands gedicht toegankelijk te maken voor Engelstaligen, terwijl de gekunstelde vormgeving daarvan zo gecompliceerd en tegelijk zo essentieel is dat de nu driedubbele opgave vrijwel onvervulbaar lijkt: het zo exact mogelijk behouden van de kenmerkende vormtaal én van de specifieke gedachtegang, terwijl er toch een geslaagd gedicht tot stand komt in het nieuwe idioom. Aan deze vrijwel onmogelijke opdracht heeft Henrietta ten Harmsel bij het vertalen van Jeremias de Deckers *Goede Vrijdag*, naar het oordeel van de jury en haar adviseurs, zo indrukwekkend voldaan dat in haar geval de spanning tussen het streven naar getrouwheid en het mikken op een welluidend resultaat, blijkbaar inspirerend heeft gewerkt.

Er moet dan ook een gelukkige samenloop van omstandigheden ten grondslag liggen aan een dergelijke onderneming, wil die enige kans van slagen hebben. In het geval van mevrouw Ten Harmsel was het lot de Nederlandse én de Engelstalige poëzie kennelijk gunstig gezind. Zij is immers in een Engelssprekende omgeving opgegroeid, terwijl toch naar zij zelf vertelt in haar jeugd haar ouders ‘thuis het Nederlands levend hielden – toen soms tot mijn verdriet – en mij de gelegenheid gaven er voortdurend en op een natuurlijke manier mee in aanraking te blijven’. Die tweetaligheid is misschien wel een basisvoorwaarde; daarnaast moet natuurlijk ook de moeilijk te omschrijven factor ‘talent’ aanwezig zijn geweest, feeling voor de fijne kneepjes van het taalspel, maar toch vooral een zeldzaam diepgaande kennis van zaken.

Want om een barok-dichter als De Decker te vertalen moet je niet alleen grondig bekend zijn met vocabulaire en syntaxis van het 17e-eeuwse Nederlands, maar ook met de literaire conventies in die periode. Bovendien moet je op zijn minst vertrouwd zijn met de tale Kanaäns en de manier waarop de Statenbijbel het gewijde taalgebruik destijds doordesemde – en dat niet alleen voor het Nederlandse taalgebied; je dient ook de corresponderende taalregisters en tournures in het Engels te beheersen.

Dat Henrietta ten Harmsel ook met de geestelijke achtergrond van De Deckers poëzie in hoge mate vertrouwd is, blijkt behalve uit de volmaakte stilistische overeenstemming tussen de Nederlandse en de Engelse tekst, ook al enigszins uit het levensverhaal van de vertaalster. Zij is immers niet voor niets verbonden aan het Calvin College te Michigan, een naam die niets met Kelvin van het absolute nulpunt, maar voor alles met Calvijn te maken heeft.

Het moet dus natuurlijke affiniteit zijn die mevrouw Ten Harmsel tot déze poëzie uit déze periode van de Nederlandse letterkunde heeft aangetrokken. Vervolgens heeft zij er zich zo in verdiept dat zij in staat bleek een schitterend en diep peilend nawoord te schrijven bij de Canadese boekuitgave van haar vertaling, waarin zij *Goede Vrijdag* van De Decker behandelt als typische representant van de barok-poëzie, gevolgd door een editie van de Nederlandse tekst met een uitermate uitgebreid en verzorgd notenapparaat. Men kan zich de hier bereikte graad van meesterschap ook niet in één keer verwerven; al in 1968

publiceerde zij in Amerika een studie met vertalingen van Jacob Revius en daarmee bereikte zij al zo'n graad van perfectie dat in een Engels standaardwerk over barok-poëzie, Harold Segers' *The Baroque Poem*, haar vertaling is opgenomen van Revius' beroemdste sonnet dat in alle schoolboeken figureert en waarvan iedereen uiteraard de eerste regel kent: 't En zijn de Joden niet, Heer Jesu, die u cruysten' (bij Ten Harmsel weergegeven als 'No, it was not the Jews who crucified (...)). Wat is deze nieuwe De Decker-vertaling nu eigenlijk voor een gedicht en wat zijn de problemen die overwonnen moeten worden in dit bijzondere geval? De Deckers tekst biedt een episch-elegische weergave van de gebeurtenissen op Goede Vrijdag, 1088 regels, ingedeeld in 10 episoden en in 272 kwatrijnen, waarbij alle strofen twee maal rijmen (paarsgewijs of kruislings), terwijl de strofenbouw in regellengte varieert per episode. Het moeilijkste is echter dat een barokke tekst vol toespelingen en dubbele bodems pleegt te zitten, terwijl tevens het klankraffinement in alliteraties en assonanties de hoogste eisen stelt.

Het is zonder meer duidelijk dat wie zich ten doel zou stellen dit alles bij een vertaling precies zo te bewaren, zichzelf met een onvervulbare opgave de das zou omdoen. Het hoogste doel kan zijn een gelijkwaardige, adequate vertaling die gelijksoortige stijlkenmerken en versieringen vertoont, ongeveer in gelijke mate en op dezelfde plaats als het origineel.

Deze heksentoer heeft mevrouw Ten Harmsel volbracht, want in het algemeen kan vastgesteld worden dat waar zij gedwongen was enig effect te laten schieten, zij dat dicht in de buurt wist te compenseren door een eigen vondst van gelijke allure.

Als voorbeeld een kwatrijn waar men Christus de doornenkroon om de slapen legt en waar De Decker een rijke alliteratie op w bereikt.

Het Engels van mevrouw Ten Harmsel heeft dit stafrijm dubbel en dwars behouden, maar het a-rijm is halfrijm geworden en het b-rijm klinkt iets minder sprekend dan in het origineel. Daar staat echter een nieuw barok woordspel met 'crown' tegenover, waar De Decker vast verheugd over was geweest, als het Nederlands dezelfde mogelijkheid zou hebben geboden:

<i>Om 't hoofd, dat binnen sich</i>	<i>That crown within whose crown</i>
<i>een' wijsheid houd verholen,</i>	<i>a wealth of wisdom dwells,</i>
<i>Waer by de wetenschap,</i>	<i>Compared to which, I say,</i>
<i>De wijsheyd' en vernuft van</i>	<i>All wisdom ever learned in all</i>
<i>all' des werelds scholen</i>	<i>the world's great schools</i>
<i>Niet, niet als sotheyd is, als wind,</i>	<i>Is naught but foolishness, but wind,</i>
<i>als kinderklap.</i>	<i>but children's play.</i>

Vaker volgt de vertaling het ingenieuze karakter van De Deckers versbouw nauwkeurig en geïnspireerd. Zo is er nu al dadelijk in de Proloog een subtiel spel met het woord 'geest' bij De Decker dat bij Ten Harmsel minstens zo geraffineerd luidt:

<i>Neen, neen: uw geest, die kracht</i>	<i>No, no! Your Spirit pours</i>
<i>in alle geesten giet,</i>	<i>into all minds,</i>
<i>Geef kracht aen mijnen geest, en geest</i>	<i>Inspires my spirit, inspirits</i>

aen mijn' gesangen;

all my song.

Daarbij valt de zeer geroutineerde luisteraar misschien op dat de vertaling vijf voeten telt, terwijl De Deckers vers een alexandrijn is, dus een zesvoeter. Regelmatig – zij het niet geheel consequent – doet mevrouw Ten Harmsel in De Deckers verzen één voetstapje terug om in de voor het Engelse gehoor gebruikelijker vijfvoeter te schrijven. Het Engels drukt zich vaak iets compacter uit, zodat in de doeltaal ook gemakkelijk twee lettergrepen gemist kunnen worden. Waar de vertaalster echter de alexandrijnen alexandrijnen laat, is zij soms door de nood gedwongen de tekst iets 'op te vullen', wat er dan toe leidt dat 'het goede' tot 'Perfect virtue' wordt, de 'boosheid' tot 'blatant wickedness', 'dien arts' tot 'this kind Physician' enzovoorts. Maar soms ook weet mevrouw Ten Harmsel het verschil in 'dichtheid' tussen de twee talen in haar voordeel uit te buiten. Als wij nog voor één kwatrijn aandacht mogen vragen (regel 265 e.v.), dan zien wij dat 'Die grooten Advocaet' aan het begin van de regel in de vertaling 'This gracious Advocate' wordt: In zekere zin een parafrasering en dus een vertalersvrijheid, maar wel met duidelijk inhoudelijke winst en grote welluidendheid.

*Brengt voor sijn' goede saek ook
niet het minste woord
Uyt sijnen boesem voort:*

*Now for his own good cause speaks
not a single word –
No plea from him is heard.*

Dus kunnen we opmerken als we willen vitten, dat de 'boesem' van De Decker is verdwenen. Maar mogen wij dan eigenwijs opmerken dat de originele tekst hier eigenlijk van een stoplap is verlost?

Zo is er een ingewikkelde winst- en verliesrekening op te stellen, of – in moderne termen – een sterkte/zwakte-analyse, waarbij de jury meent dat *Good Friday* in perfecte balans is gebleven met het oorspronkelijke werk; een van onze meest scrupuleuze en gewoonlijk uiterst strenge adviseurs merkte zelfs in zijn rapport op dat sommige van de vertaalde passages 'veel mooier' zijn geworden dan in het Nederlands van de 17e eeuw.

Maar ook met andere perioden en andere stijlen heeft deze vertaalster affiniteit en geestverwantschap vertoond: zo heeft zij onder de titel *Pink Lemonade* een smeüige bloemlezing uit het werk van Annie Schmidt gepubliceerd, die nog onlangs in de Boekenbijlage van *Vrij Nederland* lovend werd aangehaald als een eminente bijdrage aan de exportbevordering van onze cultuur.

Het is op deze verheugende gronden dat de jury voor de Nijhoffprijs 1985 voor Vertalingen uit het Nederlands, Henrietta ten Harmsel unaniem voor bekroning heeft voorgedragen.

De jury:

Hans van den Bergh

Daan den Hengst

Ferdinand van Ingen

Arthur Langeveld

Henriëtte Schatz

Aldert Walrecht
August Willemsen